

ISLOM O'ZBEK JADIDLARINING IJTIMOIIY VA SIYOSIY QARASHI VA ULARNING MILLIY MUSTAQILLIK G'OYASINI SHAKLLANISHIDAGI ROLI

Shodiev Shahobiddin

Sharofiddinovich

Buxoro innovatsion ta'lim va tibbiyot
universiteti "Umumta'lim fanlar"

kafedrası v.b. dotsenti

sahobshodiyev@g.mail.com

Annotatsiya: Maqolada muallif XX asr boshidagi jadidlar, jadidchilik harakatining Turkistondagi ijtimoiy-falsafiy tafakkur tarixidagi o'rni va o'rni, o'z davrining ulkan ijtimoiy-siyosiy kuchi va etakchi mafkurasi sifatida mulohaza yuritadi. Mustaqillik uchun kurashning milliy tarixidagi bosqichi nafaqat tarixiy jihatlar, balki uning ijtimoiy-falsafiy asoslari ham haligacha ularning asosiy yoritilishi va tushunilishini kutayotgan muhim va dolzarb vazifalardan biridir.

Kalit so'zlar: jadid, tafakkur, tarixiy vaqt, strategiya, shakllanish, til, din.

Jamiyat va butun davlat aholisining milliy o'zini o'zi anglash taraqqiyotining hozirgi bosqichida barqaror rivojlanish, umuman olganda, jahon hamjamiyati aloqalari globallashuvi sharoitida uning o'rni va rolini anglash alohida ehtiyotkorlikni talab qiladi. O'tmish merosiga, ayniqsa Markaziy Osiyo va O'zbekiston kabi mintaqaning ma'naviy boyligiga uning asosiy asosi. Bu erda yosh avlodni o'qitish va tarbiyalashning gumanistik omillarining istiqbollari yotadi, ular ayniqsa nozik ko'rib chiqish va hal qilishni talab qiladi. Barkamol yosh avlodni, barqaror ijtimoiy va ma'naviy muhitni shakllantirishning eng muhim shartlaridan biri o'tmishdagi ma'rifatparvar, shoir va olimlarning ilmiy va ma'naviy merosini har tomonlama o'rganish va targ'ib qilishdir. Shuning uchun, "biz rahbarlar va rahbarlarning jasoratini yoshlar ongiga singdirish, ularning milliy g'urur tuyg'usini kuchaytirish uchun buyuk olim va adiblarimiz, azizlarning bebaho merosiga alohida e'tibor qaratishimiz kerak" So'nggi paytlarda jadidchilik harakati, umuman, 20-asr boshidagi o'zbek jadidlari tarixi bilan bog'liq

mavzulardagi nashrlar, xususan, jadidlarning ijtimoiy hamkorlik, barkamol avlodni shakllantirish kabi ijtimoiy-falsafiy g'oyalarini ochib berdi, ona tili va dini, oilaviy va nikoh munosabatlari, to'y va urf -odatlar, bolalarni tarbiyalash masalalari va shu kabilar masalalariga alohida e'tibor qaratiladi: a) jadidchilik harakatining ijtimoiy g'oyasi, siyosiy harakatning dunyoqarashining shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan ijtimoiy va siyosiy omillarni aniqlash; b) jadidlarning asarlari va maqolalarini tahlil qilish asosida ontologik, epistemologik, ratsionalistik va gumanistik antropotsentrizmni o'rganish va shu asosda jadidlar merosining falsafiy ahamiyatini o'rganish; v) din va dunyoviy fanlarning jamiyat taraqqiyotidagi ijtimoiy roli haqidagi g'oyalarni ularning islom bilan aloqasi va tasavvuf ta'limoti orqali o'rganish; d) milliy davlatchiligimiz tarixining asoslarini, mustaqillikning ijtimoiy-siyosiy g'oyasini va unga erishishning ob'ektiv va sub'ektiv omillarini o'rganishda jadidlarning rolini asoslash; e) jadidlarning komil inson, tili, farovonligi, dini va ijtimoiy vazifasi, oila va nikoh, yoshlarning tarbiyasi kabi ijtimoiy-axloqiy ideallarini falsafiy tahlil qilish;

Jadidchilikni o'z davrining ilg'or harakati deb hisoblasak, bu harakat faoliyatining barcha qirralari, birinchi navbatda, ijtimoiy va siyosiy maqsadlarga bo'ysunganini ko'rish mumkin. Bu, o'z navbatida, ular milliy taraqqiyot g'oyasini va uni oldinga olib boruvchi omillarni qanday qabul qilganliklarini tushunishga imkon beradi. Milliy taraqqiyotning asosiy omillari milliy mentalitet, milliy til, milliy tiklanish va o'zlikni anglash, millat va din masalalari, ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy huquqlarni keng miqyosda olish muammolari ekanligini o'zbek jadidlarining barcha etakchi vakillari yaxshi bilar edilar. aholi qatlamlari. Jadidlarga ko'ra, millatning ruhi va uning kuchi milliy taraqqiyotning asosidir.

Jadidlar odamlarning madaniy darajasini jahon hamjamiyati darajasiga ko'tarishni orzu qilar edilar, buning uchun ularning fikriga ko'ra, yoshlar Evropaning eng yaxshi ta'lim muassasalarida o'qishlari kerak edi. Jadidlar, shuningdek, o'z ona tili rus tili bilan teng maqomga ega bo'lishi kerakligini ilgari surdilar. Behbudiyning fikricha, imon inson psixologiyasi bilan bog'liq va imonsiz

odam bo'lmaydi. Yuqorida aytilganlarni umumlashtirib, quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. jadidchilik harakati Markaziy Osiyoda, xususan, Turkistonda murakkab ijtimoiy-siyosiy vaziyat sharoitida vujudga keldi va mustaqillik, vatanparvarlik, milliy o'ziga xoslik, ma'rifat, ozodlik g'oyalarini shakllantirishda katta rol o'ynadi

2. Garchi jadid falsafasida ontologiya va epistemologiyaga oid savollar kamdan - kam uchrasada, u ilmiy, tarixiylik, mantiq, universallik, mafkura kabi hayotni bilish umumiy tamoyillarining birligini yaqqol kuzatadi. Jadidlarning falsafiy dunyoqarashi mohiyatan odamlarni ijtimoiy-tarixiy tajribani umumlashtirish va jamiyat kelajagini ko'rsatishga qodir kuch sifatida bir g'oya atrofida birlashtirishga qaratilgan edi;

3. Jadidlarning katta xizmati shundaki, ular milliy ozodlik harakatining birligi uchun kurashdilar.

4. Jadidlar xalq ishonchini qozondi, birinchi navbatda, ular milliy demokratlar sifatida Turkistonda milliy davlat qurishning o'ziga xos kontseptsiyasini ishlab chiqishdi, Vatanni mustamlakachilardan ozod qilish mafkurasini shakllantirdilar.

5. Mustaqillik sharofati bilan O'zbekistonda chinakam milliy qadriyatlar qayta tiklanayotgan, davlat va xalq uchinchi Uyg'onish sari ishonch bilan qadam tashlayotgan hozirgi paytda, jadidchilik fenomenini alohida dramatik sifatida xolis va xolis o'rganish. Mustaqillik uchun kurashning milliy tarixidagi bosqichi nafaqat tarixiy jihatlari, balki uning ijtimoiy-falsafiy asoslari ham haligacha ularning asosiy yoritilishi va tushunilishini kutayotgan muhim va dolzarb vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Obrashchenie Prezidententa Respubliki Uzbekistan Sh.Mirzиеeva Oliy Majlisu. 2018 yil, 29 dekabr.- Narodnoe slovo, №271-272 (7229-7230). – s.
2. Abdivoxidov S.A. Sotsial-polietsiyskiye aspekty jadiizma va sovremennost: avtoref, dissertatsiya. d-ra falsafiy. - Samarqand, 2019. - 44 s.

3. Ashurova X.S. Sotsial-politsiyskiye vzglyady Samarqandskix djadov: avtoref. dissertatsiya. d-ra falsafiy. - Samarqand, 2019. - 46 s.
4. Axmedov I.N. Sotsialno-falsafiy tahlil zakonomernosti formulasi, razvitiya va deystviya natsional ideal idei: avtoref, dissertatsiya d-ra falsafiy. - Samarqand, 2020. - 48 s.
5. Fitrat Abduraf. Izbrannye proizvedeniya. - T., 2006. - 336 s.
6. Turdiyev Sh. Jadidizm masalasiga bagishlangan munozara // Uzbek tili va adabiyoti, 1998. 2-son.-B. 74.
7. Kosimov S. Bexbudiy va jadidizm // O'zbekiston adabiyoti va san'ati, 1990. 26 yanvar.